

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پردیس بین الملل انزلی

گروه حقوق خصوصی

اصول ومبانی داوری فوری سازمان جهانی مالکیت فکری در مقایسه با داوری عادی

از

سید مجتبی مهدوی فر

استاد راهنما

دکتر سید محمد اسدی نژاد

استاد مشاور

دکتر عباداله رستمی

شهریور ۱۳۹۰

تقدیم بہ:

روح پاک برادر م

بالتقدیر و لشکر از زحمات تمامی اساتید بزرگوار که من را

در به انجام رساندن این پایان نامه یاری فرمودند

اصول و مبانی داوری فوری سازمان جهانی مالکیت فکری در مقایسه با داوری عادی

سید مجتبی مهدوی فر

داوری شیوه ای مسالمت آمیز برای حل و فصل اختلافات است که از دیرباز در بیش تر نظام های حقوقی کم و بیش مورد توجه قرار داشته است. با گذشت زمان و گسترش روابط تجاری به ویژه در عرصه ی بین المللی، این راه حل اهمیت بیش تری به خود گرفته است. طرفین دعوا در این عرصه همواره در پی مراجع رسیدگی مستقل از مراجع قضایی دولتی هستند. همچنین رسیدگی با سرعت زیاد و هزینه ی اندک، امری است که از عهده ی مراجع دولتی بر نمی آید. بنابراین، داوری به عنوان یک راه حل خصوصی می تواند پاسخ گوی این نیاز روز افزون باشد. از سوی دیگر با توجه به اهمیت یافتن حقوق مالکیت فکری، داوری شیوه ای مناسب برای اختلافات مربوط به این دسته از حقوق می باشد. چراکه این گونه اختلافات نیاز بیش تری به سرعت در رسیدگی و صدور رأی قطعی دارد. از این رو، سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) با ایجاد مرکز داوری و میانجی گری، مقرراتی را برای حل و فصل اختلافات از طریق داوری وضع نموده است. این سازمان دو نوع داوری را پیش بینی کرده است: داوری عادی و داوری فوری. این دو نوع داوری ویژگی های مشترکی دارند که در سایر مقررات داوری بین المللی نیز دیده می شود. داوری در همه ی مقررات امری است اختیاری که به توافق طرفین بستگی دارد، مگر در موارد خاص. در داوری عادی و فوری وایپو همانند بیش تر قوانین داوری، موافقت نامه ی داوری مستقل از قرارداد اصلی به حساب می آید. اصل صلاحیت نسبت به صلاحیت نیز اصلی مشترک میان این دو نوع داوری است. اما آن چه که باعث شده تا مرکز داوری و میانجی گری وایپو در کنار داوری عادی، نهادی به عنوان داوری فوری پیش بینی کند، همان نیاز روزافزون به سرعت و صرفه جویی در زمان است. بر همین اساس، با کاهش دادن مهلت ها و محدوده های زمانی از یک سو و ثابت نگاه داشتن هزینه های داوری از سوی دیگر، داوری فوری ایجاد گردید. این شیوه ی داوری به طرفین این فرصت را می دهد تا با در نظر گرفتن اوضاع و احوال و میزان پیچیدگی اختلاف، برای حل و فصل آن یکی از این دو شیوه را برگزینند.

واژگان کلیدی: سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)، داوری عادی وایپو، داوری فوری

وایپو، اصول مشترک، وجوه تمایز

Abstract

Principles and basics of world intellectual property organization (WIPO) expedited arbitration comparative with ordinary arbitration

Seyed Mojtaba Mahdavifar

Arbitration is a manner for resolving disputes peacefully that is long in most legal systems having been considered more or less. Over time and development of commercial relations, especially in the international arena, this solution has been more important. The parties in this arena always look for the authorities which are independent from state judiciary. Also, high speed and low cost of procedure, is something that state authorities can not cope. Thus, arbitration as a private resolution is to be responder to this increasing demand. Furthermore, with the importance of intellectual property rights, arbitration is an appropriate manner for disputes related to these types of rights; because in these disputes fast procedure and final award are more needed. Hence, the World Intellectual Property Organization (WIPO) established the Arbitration and Mediation Center and imposed the rules for resolving disputes through arbitration. This organization has considered two types of arbitration: ordinary arbitration and expedited arbitration. These two types of arbitration have common features that are also seen in other international arbitration rules. Arbitration is optional in all rules and it depends on the agreement except in special cases. In ordinary and expedited arbitration of WIPO, like most of arbitration rules, the arbitration agreement is considered separate from the main contract. Competence competence is also a common principle between these two types of arbitration. What has caused the Arbitration and Mediation Center of WIPO to consider expedited arbitration is the need for fast procedure and save time. Accordingly, by reducing deadlines and time periods at first hand and keeping the arbitration costs fixed on the other hand, expedited arbitration was created. This type of arbitration gives the parties an opportunity to choose one of two ways, considering the circumstances and the complexity of the dispute.

Keywords: World Intellectual Property Organization (WIPO), WIPO ordinary arbitration, WIPO expedited arbitration, common principles, distinctions

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
	طرح
۳	مطلب.....
۴	فرضیات.....
۶	فصل اول: کلیات و سوابق تاریخی.....
۷	۱-۱- بررسی تعریف و پیشینه ی داوری.....
۷	۱-۱-۱- تعریف داوری.....
۸	۱-۲- پیشینه ی داوری.....
۱۰	۲-۱- تعریف حقوق مالکیت فکری، تاریخچه و اهداف سازمان جهانی مالکیت فکری.....
۱۱	۱-۲-۱- تعریف حقوق مالکیت فکری.....
۱۱	۲-۲-۱- تاریخچه و چگونگی تشکیل وایپو.....
۱۲	۳-۲-۱- اهداف و وظایف.....
۱۳	۴-۲-۱- ارکان و تشکیلات.....
۱۳	۱-۴-۲-۱- مجمع عمومی.....
۱۴	۲-۴-۲-۱- کنفرانس.....
۱۴	۳-۴-۲-۱- کمیته ی هماهنگی.....
۱۴	۴-۴-۲-۱- دفتر بین المللی.....
۱۵	۳-۱- سابقه، اهمیت و ویژگی های داوری در وایپو.....
۱۵	۱-۳-۱- سابقه و اهمیت موضوع.....
۱۷	۲-۳-۱- مرکز داوری و میانجی گری وایپو.....
۱۹	۱-۲-۳-۱- تفاوت های داوری و میانجی گری.....
۲۰	۲-۲-۳-۱- اولویت های مرکز در مورد داوری.....
۲۱	۳-۲-۳-۱- اختلافات قابل ارجاع به داوری در وایپو.....
۲۱	۳-۳-۱- داوری آن لاین.....
۲۳	فصل دوم: اصول و مبانی مشترک داوری عادی و داوری فوری.....
۲۴	۱-۲- اختیاری بودن مراجعه به داوری.....
۲۵	۲-۲- توافق به داوری.....
۲۵	۱-۲-۲- تعریف موافقت نامه ی داوری.....
۲۷	۲-۲-۲- بررسی اصل استقلال شرط داوری از قرارداد اصلی.....
۲۹	۳-۲- اصل استقلال و بی طرفی داوران.....
۳۲	۴-۲- اصل ابلاغ صحیح، رعایت رفتار مساوی و حق دفاع.....

۳۲	۱-۴-۲- اصل ابلاغ صحیح
۳۴	۲-۴-۲- اصل رعایت رفتار مساوی و حق دفاع
۳۶	۵-۲- اصل محرمانه بودن داوری
۴۲	۶-۲- اختیارات داوران
۴۴	۱-۶-۲- صلاحیت نسبت به صلاحیت
۴۷	۲-۶-۲- تعیین قانون حاکم بر داوری
۴۷	۱-۲-۶-۲- قانون حاکم بر آیین داوری
۴۹	۲-۲-۶-۲- قانون حاکم بر ماهیت دعوا
۵۱	۳-۶-۲- تعیین مکان و زبان داوری
۵۲	۱-۳-۶-۲- مکان داوری
۵۴	۲-۳-۶-۲- زبان داوری
۵۵	۴-۶-۲- تمهیدات حفاظتی و امنیتی
۵۶	۵-۶-۲- تحقیقات، بازدید از اماکن و جلسه ی آماده سازی
۵۶	۱-۵-۶-۲- تحقیقات و بازدید از اماکن
۵۷	۲-۵-۶-۲- جلسه ی آماده سازی
۵۸	۶-۶-۲- جلسه ی دادرسی
۵۸	۱-۶-۶-۲- استماع اظهارات طرفین و شهود
۶۰	۲-۶-۶-۲- تعیین کارشناس
۶۱	۷-۶-۲- صدور رأی
۶۳	فصل سوم: وجوه تمایز داوری فوری و داوری عادی واپو
۶۴	۱-۳- اهمیت موضوع
۶۶	۲-۳- آغاز فرآیند داوری
۶۶	۱-۲-۳- درخواست داوری
۶۹	۲-۲-۳- پاسخ به درخواست داوری
۶۸	۳-۳- تشکیل مرجع داوری و رسیدگی داوری
۶۸	۱-۳-۳- تعداد داوران
۷۱	۲-۳-۳- مهلت جرح داور و پاسخ به آن
۷۲	۳-۳-۳- ادعا نامه، دفاعیه و سایر اظهارات کتبی
۷۳	۴-۳-۳- رسیدگی و استماع دادرسی
۷۷	۴-۳-۳- ختم رسیدگی و صدور رأی
۷۸	۵-۳- هزینه های داوری

۸۱.....	۳-۶- جدول مقایسه ی داوری عادی و داوری فوری.....
۸۴.....	نتیجه.....
۸۶.....	فهرست منابع.....
۹۰.....	پیوست.....

اختصارات

آنسیترال..... کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد
وایپو..... سازمان جهانی مالکیت فکری
ICC..... اتاق بازرگانی بین المللی

مقدمه

در زندگی امروز بشر که فناوری های پیش رفته در همه ی زمینه ها جای خود را در زندگی انسان ها باز کرده، مسئله ی زمان اهمیتی بیش از پیش پیدا نموده است. به ویژه در عرصه ی تجارت بین المللی که معاملات از راه دور به خصوص معاملات از طریق اینترنت، جایگاه قابل توجهی را به خود اختصاص داده است. بنابراین، با توجه به این امر که این روزها در تمامی عرصه ها دو عنصر زمان و هزینه اهمیت بسیاری یافته است، اشخاص می کوشند اختلافات خود را هر چه سریع تر و با هزینه ی کم تر حل و فصل نمایند. داوری شیوه ای است مسالمت آمیز به منظور حل و فصل اختلافات که در آن تشریفات مربوط به آیین دادرسی رعایت نشده و در نتیجه وقت و هزینه ی کم تری را از اصحاب دعوا می گیرد.

سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)¹، سازمانی است که با درک این نیاز سعی نموده قواعدی را برای حل و فصل فوری و کم هزینه ی اختلافات مربوط به حقوق مالکیت فکری وضع نماید. این سازمان که با هدف حمایت از مالکیت های فکری اشخاص در سراسر دنیا در سال ۱۹۷۰ تأسیس شده است، بدین منظور در سال ۱۹۹۲ «مرکز داوری و میانجی گری» را تأسیس نمود تا به واسطه ی آن دعاوی مربوط به مالکیت فکری به سرعت حل و فصل گردد. واپیو حتی پا را فرا تر گذاشته و در قوانین داوری و میانجی گری خود، علاوه بر قواعد داوری معمول، تأسیس جدیدی هم به عنوان «داوری فوری» ایجاد نموده تا هدف حل و فصل سریع و کم هزینه ی اختلافات هر چه بیش تر محقق گردد. در این پایان نامه کوشش شده اصول و مبانی داوری عادی و داوری فوری سازمان جهانی مالکیت فکری (که از این پس با عنوان واپیو از آن نام می بریم) بررسی گردیده و وجوه تمایز و تفاوت این دو نوع داوری را روشن سازیم.

1- World Intellectual Property Organization (WIPO)

طرح مطلب

با توجه به گسترش روز افزون روابط تجاری، این نکته اهمیت زیادی یافته که اختلافات و دعاوی با توسل به راه حل هایی فیصله یابد که در عین عادلانه و مطمئن بودن، با نیاز های دنیای تجارت الکترونیکی سازگاری بیش تری داشته باشد؛ یعنی راه حلی سریع، ارزان و با رعایت مسایل تخصصی و حفظ اسرار تجاری. داوری شیوه ای مسالمت آمیز، سریع و عادلانه است که برای حل و فصل دعاوی می تواند به کار گرفته شود. چراکه بدین وسیله اشخاص می توانند خارج از تشکیلات رسمی دادگستری و بدون رعایت تشریفات دست و پا گیر و پر هزینه ی دادرسی دادگاه، اختلافات خود را نزد کسانی مطرح کنند که مورد توافق و تراضی ایشان بوده و رأی صادره از سوی آن ها همانند آرای دادگاه های دادگستری خاتمه بخش دعوا می باشد و دارای تمامی آرای صادره از دادگاه خواهد بود.

داوری در اکثر نظام های حقوقی دنیا وجود دارد. در عرصه ی اقتصادی و تجاری بین المللی، داوری سهم عمده ای در حل و فصل دعاوی بین المللی به خود اختصاص داده است. دلیل این که داوری در اختلافات بین المللی نسبت به دعاوی داخلی بیش تر مورد توجه است، اساس و بنیاد قراردادی آن بوده که با طبع دعاوی تجاری بین المللی بیشتر دمساز است. در واقع در تجارت بین المللی بر خلاف حقوق داخلی، داوری به عنوان روش عادی و غالب در حل و فصل اختلافات به حساب می آید و محدودیت هایی که داوری در حقوق داخلی با آن رو به روست و بی اعتمادی به این شیوه ی حل اختلافات، در عرصه ی بین المللی رنگ می بازد. در نظام داوری، طرفین به اختیار خود داوران را تعیین می کنند. جلسات رسیدگی می تواند فارغ از قواعد شکلی رسیدگی در دادگاه باشد. در داوری همچنین، بر خلاف دادگاه، رسیدگی غیر علنی است که این امر با محرمانه بودن مسایل طرفین سازگار می باشد که به خصوص در روابط تجاری نکته ی قابل توجهی خواهد بود. بنابراین به نظر می رسد، فواید و مزایایی که داوری نسبت به دادرسی رسمی دارد، به اندازه ای هست که دشواری ها و گرفتاری های مربوط به اجرای تصمیمات داوران را جبران کند (حبیبی، ۱۳۷۸: ۳ و ۴). در زمینه ی حقوق مالکیت فکری نیز که می توان گفت به تازگی در عرصه ی بین المللی مورد تأیید و شناسایی قرار گرفته، به درستی این نیاز احساس شده و بدین منظور در سال ۱۹۹۴ مرکز داوری و میانجی گری^۱ در واپو ایجاد گردید. این مرکز اقدام به وضع مقرراتی در زمینه ی میانجی گری و داوری^۲ نمود؛ چراکه داوری به عنوان یک رسیدگی خصوصی و محرمانه به طور روز افزون به منظور حل و فصل اختلافات، از جمله اختلافات مالکیت فکری مورد

1- WIPO Arbitration and Mediation Center

2- WIPO Arbitration and Mediation Rules

استفاده قرار می گیرد، به ویژه زمانی که طرفین درگیر از حوزه های قضایی متفاوتی باشند. در این جا لازم است به برخی مزایای استفاده از داوری در حل اختلافات مربوط به مالکیت فکری در مقایسه با رسیدگی دادگاه اشاره کنیم:
(<http://www.wipo.int/amc/en/arbitration/why-is-arb.html>)

ویژگی های مشترک اکثر دعاوی مالکیت فکری	رسیدگی دادگاه	داوری
بین المللی	* مقررات مختلف آیین دادرسی به موجب قوانین متفاوت، با ریسک نتایج متعارض * احتمال ایجاد مزیت واقعی یا احساس آن، نسبت به طرفی که در کشور خودش طرح دعوا می کند	* آیین دادرسی واحد به موجب قانونی که توسط طرفین تعیین می شود * آیین رسیدگی داوری و ملیت داور می تواند از لحاظ حقوق، زبان و فرهنگ طرفین بی طرف باشد
فنی و تخصصی	تصمیم گیرنده ممکن است تخصص مربوطه را نداشته باشد	طرفین می توانند داور یا داورانی را با تخصص مربوطه انتخاب کنند
فوری	* رسیدگی اغلب طولانی است * صدور دستور موقت در حوزه های قضایی خاصی امکان پذیر است	* داور(ان) و طرفین می توانند رسیدگی را کوتاه کنند * داوری واپسو می تواند شامل اقدامات موقت باشد و مانع از پی گیری برای حکم دادگاه نیست
نیازمند قطعیت	امکان تجدید نظر خواهی وجود دارد	تجدید نظر خواهی محدود است
محرمانه / نیازمند حفظ اسرار تجاری	جلسات رسیدگی علنی است	جلسات رسیدگی و صدور حکم محرمانه می باشد

بدین ترتیب، ملاحظه می شود که داوری نسبت به رسیدگی دادگاه مزایایی دارد که خصوصاً با ویژگی های

خاص دعاوی مربوط به حقوق مالکیت فکری سازگار است. بنابراین شایسته است نهاد داوری به ویژه در ارتباط با حقوق مالکیت فکری بیش تر مورد تحقیق و مطالعه قرار گیرد.

مرکز داوری و میانجی گری وایپو علاوه بر مقرراتی که برای داوری عادی وضع نموده، قواعدی را نیز به منظور رسیدگی به اختلافات مربوط به حقوق مالکیت فکری از طریق «داوری فوری»^۱ مقرر کرده است تا اشخاص بتوانند اختلافات خود را با سرعت بیش تر و هزینه ی کم تر حل و فصل نمایند.

با توجه به آن چه بیان شد، در این پایان نامه به دنبال یافتن پاسخ به پرسش های زیر می باشیم:

۱- چه ضرورتی برای وجود نهادی به عنوان داوری فوری وجود دارد؟

۲- اصول و مبانی داوری فوری و داوری عادی مطابق مقررات سازمان جهانی مالکیت فکری چیست؟

۳- تفاوت داوری فوری سازمان مالکیت فکری با داوری عادی این سازمان چیست و چه مزایایی نسبت به آن

دارد؟

فرضیات

۱- نهاد داوری نهادی است که برای سهولت در حل و فصل اختلافات ایجاد شده است، اما با توجه به گسترش روز افزون روابط تجاری و تحولی که در دهه های اخیر در بکارگیری ابزارهای نوین (به ویژه اینترنت) به وجود آمده است، عنصر زمان اهمیت خود را بیش تر نشان می دهد. همچنین با توجه به رقابت فشرده ای که در عرصه ی اقتصادی و تجارت بین الملل وجود دارد، این نکته حایز اهمیت است که تا حد امکان هزینه ها کاهش داده شود. بنابراین باز هم این ضرورت و نیاز احساس می شود که زمان و هزینه ی کم تری برای حل و فصل اختلافات صرف شود. داوری فوری نوعی از داوری است که به منظور حل و فصل اختلاف با صرف هزینه و زمان کم تر، در قوانین سازمان جهانی مالکیت فکری پیش بینی شده است.

۲- اصول و مبانی داوری فوری وایپو تا حدود زیادی همان اصول و مبانی داوری عادی این سازمان می باشد، اما با چند تفاوت مهم.

۳- بر اساس قانون داوری فوری وایپو، این گونه داوری با هدف تضمین انجام داوری در زمان و با هزینه ی کم تر انجام می شود. بنابراین مهم ترین وجه تمایز داوری فوری با داوری عادی سازمان جهانی مالکیت فکری، نخست

1- Expedited Arbitration

کم تر بودن هزینه های ثبت، مدیریت و اجرای فرآیند داوری بوده؛ و دوم کوتاه تر شدن محدوده های زمانی مربوط به مراحل مختلف رویه ی داوری می باشد. با این اوصاف و با توجه به اهمیت زمان و هزینه در روابط تجاری، به نظر می رسد داوری فوری دارای مزایای قابل ملاحظه ای می باشد.

فصل اول

کلیات و سوابق تاریخی

۱-۱- بررسی تعریف و پیشینه ی داوری

هرچند نهاد داوری در اکثر نظام های حقوقی از دیرباز وجود داشته و مورد استفاده قرار می گرفته، اما در عرصه ی تجارت بین المللی تاریخچه ی چندان طولانی ندارد. یکی از این عرصه ها که اهمیت زیادی دارد، سازمان جهانی مالکیت فکری است که مقرراتی در این باره وضع نموده است. با توجه به این که موضوع اصلی بحث، داوری می باشد، لازم است ابتدا مفهوم و پیشینه ی داوری مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۱-۱- تعریف داوری

پیش از آن که بخواهیم مقررات داوری فوری و داوری عادی واپیو را مورد تحقیق قرار دهیم، شایسته است در ابتدا مفهوم داوری را تبیین نماییم. از داوری تعاریف مختلف به عمل آمده است که به برخی از آن ها اشاره می کنیم:

«داوری عبارت است از حل و فصل اختلافات بین طرفین در خارج از دادگاه به وسیله ی شخص یا اشخاصی که طرفین یا ثالث آن ها را در این جهت انتخاب نموده باشند» (شمس، ۱۳۸۶: جلد سوم، ۵۰۲).

در تعریفی دیگر، داوری چنین تعریف شده است: «فصل خصومت به توسط غیر قاضی و بدون رعایت تشریفات رسمی رسیدگی رسیدگی دعاوی» (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۴: ۲۸۴).

استاد دیگری تعریف داوری را چنین بیان فرموده اند: «داوری عبارت است از حل اختلاف به وسیله ی اشخاص خصوصی با تراضی طرفین دعوا یا به حکم قانون. به این بیان که به جای این که اختلاف خود را وسیله ی دادگاه با طی تشریفات طولانی، حل کنند آن را نزد اشخاص خصوصی مطرح می کنند که در مدتی کوتاه و بدون رعایت تشریفات فیصله یابد» (صدرزاده افشار، ۱۳۸۲: ۴۰۱).

در مجموع به نظر می رسد، نکته ی حایز اهمیت در داوری این است که حل و فصل اختلاف طرفین، خارج از سیستم قضایی انجام می گیرد. نتیجه ای که از این امر حاصل می شود، لازم الرعایه نبودن تشریفات قانونی مربوط به رسیدگی دعاوی می باشد که این امر در تسریع رسیدگی و حل و فصل دعوا تأثیر کاملاً محسوسی دارد.

۱-۱-۲- پیشینه ی داوری

داوری از دیرباز به شکلی گسترده برای حل و فصل اختلافات مورد استفاده قرار می گرفته است. به ویژه در دوره ای که تشکیلات دادگستری به وجود نیامده و یا در صورت ایجاد، از کارایی لازم در رسیدگی عادلانه برخوردار نبود. با گذشت زمان و سازمان یافتن تشکیلات دادگستری، داوری نه تنها جایگاه و کارایی خود را از دست نداد، بلکه به دلایل مختلف هم چنان حتی بیش تر از گذشته مورد توجه اشخاص قرار گرفت. از جمله دلایلی که توجه و استقبال از داوری را روز به روز بیش تر کرده است، می توان به این موارد اشاره کرد: بردن دعوا نزد قاضی و طرح آن در دادگستری مستلزم پای بندی به یک سری مقررات و تشریفات قانونی می باشد. این تشریفات قانونی از یک طرف هزینه های گزافی را به اشخاص طرف دعوا تحمیل می کند، از سوی دیگر به اطاله ی دادرسی می انجامد؛ به گونه ای که اشخاص طرح برخی از دعاوی را در دادگاه به صرفه و صلاح خویش نمی بینند و ترجیح می دهند راه حلی کم هزینه تر و البته سریع تر و چه بسا مطمئن تر را برگزینند. دلیل دیگری که شاید بتوان برای روی آوردن اشخاص به داوری مطرح نمود، این است که برخی اشخاص علاقه دارند که اختلاف میان ایشان به شکلی خصوصی و به نسبت بی سر و صدا خاتمه یابد و از آن جا که رسیدگی در دادگاه به طور معمول به صورت علنی است، ترجیح می دهند از داوری که یکی از ویژگی های آن محرمانه بودن آن است، استفاده نمایند.

از دیدگاه اسلامی نیز داوری مورد تأیید و حتی گاه مورد تأکید قرار گرفته است. پیش از ظهور اسلام و در دوران جاهلیت، داوری یا حکمیت شیوه ای بسیار رایج در حل اختلافات اعراب بود. علت این امر عدم وجود حکومت مرکزی و زندگی قبیله ای اعراب بود. در نتیجه در آن زمان تشکیلات متمرکز دادگستری وجود نداشت تا مردم اختلافات خود را آن جا حل و فصل کنند. اما پس از ظهور اسلام و با تشکیل حکومت مرکزی، دین در همه ی زوایای زندگی مردم وارد شد. همان گونه که می دانیم بسیاری از احکام اسلام، امضایی هستند نه تأسیسی. حکمیت نیز از جمله ی احکامی است که مورد تأیید و امضای اسلام قرار گرفته است. چراکه از یک سو شیوع قابل توجهی در میان مردم داشت و بسیاری از اختلافات میان افراد و قبایل از آن طریق حل می گردید. بنابراین کنار گذاشتن این سنت در عمل غیر ممکن بود. از سوی دیگر، این سنت بر خلاف بسیاری از سنت های دوران جاهلی، مبتنی بر عقل بوده و دین مبین اسلام هیچ گاه چنین سنت هایی را نفی ننموده بلکه حتی به صراحت تأیید کرده است (مهدی زاده، ۱۳۸۱: ۴۵). از جمله می توان برخی از آیات قرآن کریم را ذکر کرد که در آن ها به حکمیت اشاره شده است:

آیه ی ۳۵ از سوره ی مبارکه ی نساء چنین می فرماید: *وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَأَبْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَ*

حَكْمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَبِيرًا - و اگر از جدایی میان آن دو [زن و شوهر] بیم دارید پس داوری از خانواده آن [شوهر] و داوری از خانواده آن [زن] تعیین کنید. اگر سر سازگاری دارند، خدا میان آن دو سازگاری خواهد داد. آری! خدا دانای آگاه است.

و آیه ی ۶۵ از همین سوره نیز می فرماید: فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَ يُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا - ولی چنین نیست، به پروردگارت قسم که ایمان نمی آورند، مگر آنکه تو را در مورد آن چه میان آنان مایه ی اختلاف است داور گردانند؛ سپس از حکمی که کرده ای در دلهایشان احساس ناراحتی [و تردید] نکنند، و کاملاً سر تسلیم فرود آورند.

همچنین روایاتی در تأیید حکمیت آمده است. از جمله روایات الحلبی، ابی خدیجه، موسی بن اکیل (عاملی، ۱۹۸۳، ج ۱۸: ۹۰) و حدیث منقول از ابن قدامه (نجفی، ۱۹۸۶، ج ۴۰: ۱۶).

در حقوق کشور ما ایران نیز که بیش تر برگرفته از فقه اسلامی است، داوری دارای سابقه ی طولانی می باشد. چراکه پیش از تشکیل دادگستری و وضع قوانین، اختلافات مردم از طریق مراجعه به داوری حل و فصل می شد. قبل از برپایی نظام مشروطه و تأسیس مجلس و قانون گذاری به شیوه ی نوین و امروزی و پیش از آن که نظام قضایی به شکل سازمان یافته ای در ایران برقرار شود، مردم برای حل و فصل بسیاری از اختلافات خود به ریش سفیدان و بزرگان قوم یا شهر خود مراجعه می کردند و تصمیم ایشان را برای خود لازم رعایه می دانستند (افتخار جهرمی، ۱۳۷۸: ۱۵). بعد از تشکیل دادگستری نیز «قانون موقتی اصول محاکمات حقوقی» مصوب سال ۱۲۷۸ خورشیدی و پس از آن در سال ۱۲۸۹ «قانون اصول محاکمات حقوقی»، موادی را به داوری اختصاص داد. سپس در سال ۱۳۰۶ قانونی جداگانه با عنوان «قانون حکمیت» تصویب شد که در آن حتی داوری اجباری نیز پیش بینی شده بود. اما این قانون که باعث بروز مشکلات زیادی شده بود، در سال ۱۳۱۳ به موجب قانون دیگری نسخ گردید. در سال ۱۳۱۸ قانون قدیم آیین دادرسی مدنی به تصویب رسید که موادی از آن به داوری اختصاص داشت. این قانون با تصویب قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در سال ۱۳۷۹ به صراحت نسخ گردید که مواد ۴۵۴ تا ۵۰۱ این قانون به داوری اختصاص یافته است (شمس، پیشین: ۵۰۳ و متین دفتری، ۱۳۸۸: جلد اول، ۸۸).

در نهایت، در سال ۱۳۷۶ قانون داوری تجاری بین المللی با الگو برداری از قانون نمونه ی داوری آنسیترال به تصویب رسید. تا پیش از اجرایی شدن این قانون، مقررات داوری آیین دادرسی مدنی برای حل و فصل اختلافات تجاری بین المللی نیز قابل استفاده بود اما با تصویب قانون داوری تجاری بین المللی، احکام و مقررات داوری داخلی از داوری

تجاری بین المللی جدا گردید.

در عرصه ی بین المللی نیز داوری با استقبال زیادی رو به رو بوده و این استقبال با گسترش هر چه بیش تر روابط تجاری، رو به فزونی می باشد. بر همین اساس، از حدود یکصد سال قبل تلاش هایی صورت گرفت تا قوانینی یکنواخت در زمینه ی داوری تجاری و مدنی بین المللی تدوین گردد. از جمله ی این تلاش ها می توان به مقررات زیر اشاره کرد: پروتکل مربوط به شرط داوری (ژنو، ۱۹۲۳)، کنوانسیون مربوط به اجرای آرای خارجی (ژنو، ۱۹۲۷)، عهدنامه ی مربوط به آیین دادرسی بین المللی (مونته ویدئو، ۱۹۴۰)، مقررات سازش و داوری اتاق بازرگانی (۱۹۵۵)، کنوانسیون مربوط به شناسایی و اجرای آرای داوری خارجی (نیویورک، ۱۹۵۸)، کنوانسیون اروپایی در داوری تجاری بین المللی (ژنو، ۱۹۶۱) و مقررات مربوط به اجرای این کنوانسیون (پاریس، ۱۹۶۲)، کنوانسیون مربوط به رفع اختلافات مربوط به سرمایه گذاری های بین دولت ها و اتباع دول دیگر (واشنگتن، ۱۹۶۵)، کنوانسیون اروپایی قانون یکنواخت در مورد داوری (استراسبورگ، ۱۹۶۶)، مقررات داوری تجاری بین المللی و اصول سازش کمیسیون سازمان ملل متحد برای آسیا و خاور دور (۱۹۶۶) و مقررات داوری آنسیترال (کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد^۱، ۱۹۷۶). در نهایت در سال ۱۹۸۵ با تلاش کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد، قانون نمونه ی داوری آنسیترال^۲ به منظور ایجاد هماهنگی در مقررات داوری کشور ها تصویب گردید و به کشور ها توصیه شده تا مقررات داوری بین المللی خود را با توجه به این قانون تدوین نمایند (اسدی نژاد، ۱۳۷۸: ۴۸ و ۴۹).

۱-۲- تعریف حقوق مالکیت فکری، تاریخچه و اهداف سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)

سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو) به عنوان یکی از سازمان های تخصصی سازمان ملل متحد به منظور توسعه ی یک نظام متوازن و قابل دسترسی در زمینه ی مالکیت فکری و حمایت از خلاقیت و نوآوری در سال ۱۹۷۰ ایجاد شده است. این سازمان در حال حاضر ۱۸۴ عضو دارد و دفتر مرکزی آن در شهر ژنو کشور سوئیس واقع است. وایپو همچنین دارای دفاتری در شهرهای ریودوژانیرو، توکیو، نیویورک و سنگاپور می باشد.

از آن جا که قصد داریم مقررات داوری عادی و داوری فوری وایپو را بررسی کنیم، پس از آشنایی با مفهوم داوری و اهمیت آن، پیشینه ای از سازمان جهانی مالکیت فکری بیان می شود و در پایان این فصل سابقه و اهداف داوری این سازمان مورد مطالعه قرار می گیرد. به منظور آشنایی با این سازمان، مختصری از تاریخچه و چگونگی تشکیل، اهداف

1- United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL)

2- UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration